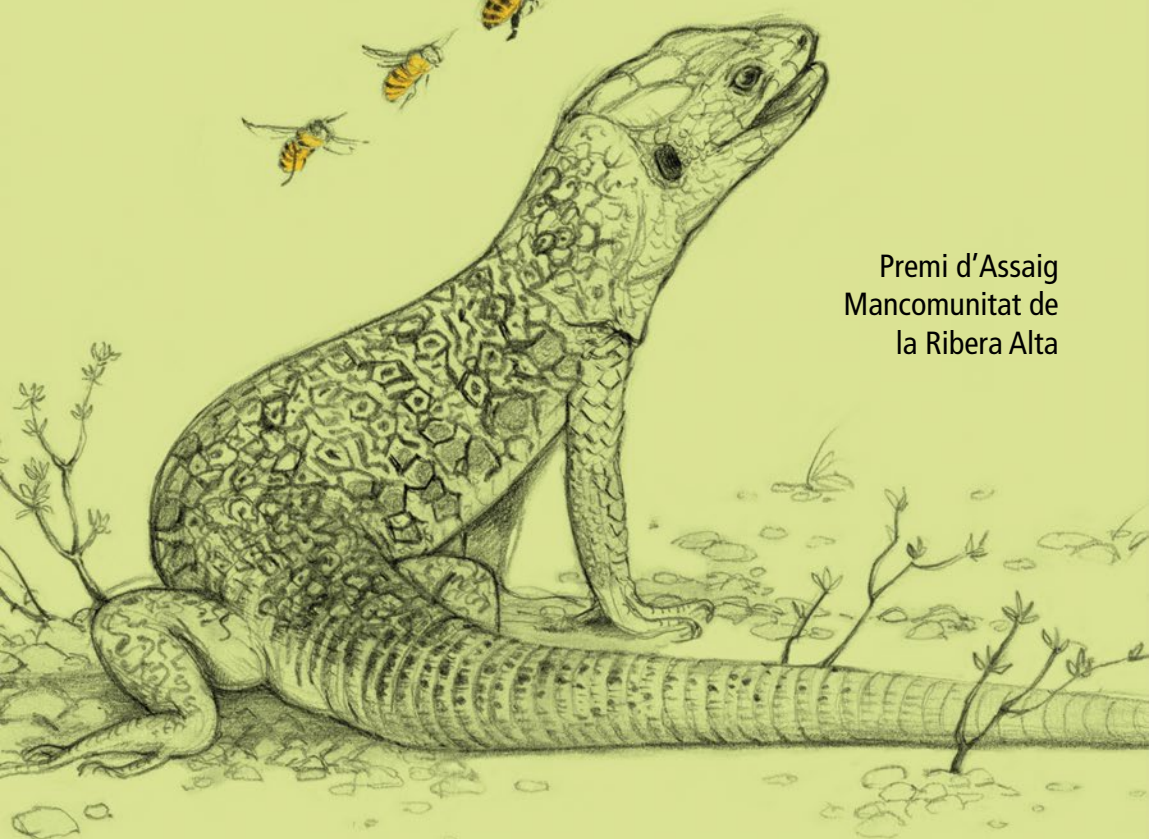

Bestiari

Vicent Pardo

Premi d'Assaig
Mancomunitat de
la Ribera Alta

bromera

PRÒLEG

Carraixet. Lloc on es tiraven les bèsties mortes i els ajusticiats sense sepultura.

Diccionari normatiu valencià
ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA

Per exemple, als inicis del viatge, a Bahia, Brasil, va defensar i elogiar l'esclavitud, que jo trobava abominable, i em va dir que acabava de visitar un gran propietari d'esclaus, que havia parlat amb molts d'ells i els havia preguntat si desitjaven ser lliures i que tots havien contestat que no. Llavors li vaig dir, potser amb certa ironia, si pensava que les respostes dels esclaus en presència de l'amo tenien algun valor.

Charles DARWIN
(Traducció de Jaume Terradas)

Les primeres que s'adonaren de la meua ínfima, per no dir inexistent, capacitat de lideratge foren les ovelles.

Us ho conte.

El meu cosí guardava el ramat, uns dos-cents cinquanta caps, o més, en una casa del poble, prop del barranc del Carraixet on les treia a pasturar.

Un dia em demanà que les acompanyara jo:

–Sols seran un parell d'hores. Deixa que vagen a la seua, i et quedes a la mira. A hora d'esmorzar acudiré.

–Jo sol?

Afirmà amb el cap, sense donar-li importància (sobrestimant-me, la veritat).

–D'acord –que li dic, la cara roja i la camisa que no em tocava l'esquena.

Alguna cosa degué notar, perquè se sentí obligat a donar-me algunes pistes:

–Tu obris les portes, et poses davant i elles et seguiran. No caldrà ni atiar-los el gos. Conserva la calma i menjaran de la teua mà. Les primeres hores les tindràs en un rogle; van afamades, pasturen sense avançar massa i a més hi han descarregat un tractor amb fruita de rebuig. Tenen on entretindre's. Et sorprendrà com és de senzill el que et demane, Vicent.

Dit així semblava fàcil.

Observeu-me, doncs, mentre deixava les portalades del carrer de bat a bat, saludava el gos d'atura (li deien Rafel), agafava el garrot i m'acostava al corral, obria la tanca, em girava i caminava cap a l'eixida afectant tranquil·litat. De cua d'ull, notava al·lucinat que les ovelles em venien darrere, tan formaletes, formant un estol dens, ben avingut i relativament silenciós. Funcionava.

Vaig enfilem el camí del barranc en actitud de venerat cabdill d'una bona causa. I vet ací que al cap de cent metres recorde que m'havia deixat les portes obertes.

Uns segons de vacil·lació i prenc l'única decisió possible. Em gire, dic que m'esperen i desfaig el camí a tota velocitat. Tanque amb pany i clau i m'afanye disposat a recuperar la posició capdavantera acabada d'estrenar i a la qual m'havia avesat de seguida.

Les ovelles m'esperaven indecises i jo, tement que es cansaren inicié un moviment uniformement accelerat, nerviós, des de la rereguarda. Les ovelles malinterpreten la maniobra, dic jo, i arranquen a córrer amb discreció, jo m'apresse, elles també, jo gesticule, elles se senten com acaçades pel llop de les rondalles... les que uns

minuts abans actuaven com a seguidores devotes i incondicionals ara em miren desconfiades, belen nervioses i no s'aturen fins que no arriben al barranc i s'escampen en totes direccions, descontrolades i sense guia.

Alguna dona que venia de cara amb la bossa del pa s'arrimava a les cases per protegir-se de l'estampida i em mirava amb una barreja de commiseració i d'agraïment. La situació se m'escapava de les mans, però l'espectacle que els ofería pagava la pena.

Vaig obrir els braços, impotent i sense saber què fer. El gos, al meu costat, també contemplava la desfeta i alçava el cap escèptic com dient «a mi no em mires, amb la diàspora que has organitzat veges ara qui les reuneix». L'únic que desitjava era l'aparició del meu cosí que, per sort, arribà prompte i solucionà el desbarat sense adreçar-me el mínim retret.

No fou l'única ocasió que em veia abandonat pel bestiar.

Tot i una empatia personal inexistent (essent optimistes) envers els animals, la bona predisposició que mostrava per col·laborar amb la família m'obligava a engolir les pors i acostar-me a les quadres amb les mànegues arromangades.

Un dia acompanyava el iaio en les faenes de l'alqueria i el vaig ajudar a preparar el carro folrant-lo amb sacs d'espart, com una quadra de campanya, i a omplir-lo amb catorze porquets de pocs dies.

—Hala, porta'ls al poble i descarrega'ls en ca Pep l'*Axiomo* —em va dir sense parpellejar.

Ara, passats més de cinquanta anys, em pregunte si no em volia posar a prova. Sabia que no em dedicaria al camp i li agradava la idea, però alhora imagine que lamentava el poc atractiu que exercien en mi aquelles activitats que omplien tota la seua vida. Llavors em vaig adonar que l'*Axiomo*, el destinatari de la càrrega, vivia a l'altra punta de la població i em tocava travessar-la, passar per davant del forn, de l'església, de la farmàcia...

La força de mans i cames m'abandonà, per la cara notava baixar autèntica lava i era la suor que rajava d'una sufocació descontrolada. Vaig respirar profundament, agafat a la barra del carro i vaig aconseguir simular una competència completament imaginada.

Tremolant vaig pujar, agafí els ramals i el iaio impertèrrit animà l'haca. M'estrenava a la valenta com a carreter.

Pas a pas, en aquella edat la parsimònia d'un cavall em resultava exasperant, veia com s'acostaven les cases de la població.

Just enfilar el carrer Major, a quatre passos de la parada de l'autobús, semblava tranquil, les coses rutlaven, i contemplava la gent que hi esperava amb la mirada indolent del professional que controla el que porta entre mans.

De sobte, l'haca, acostumada a trencar pel carrer de Sant Honorat, on tenia la quadra, i comprovant que la idea era passar de llarg volgué girar cap a l'esquerra seguint la crida salvatge del pinso; jo, estrebada del ramal cap a la dreta. Ho torna a intentar. Nova estrebada. Avançàvem en diagonal.

Tot el vehicle se somovia amb aquella disparitat de criteris. Quan me'n vaig eixir amb la meua i ja ens afanyàvem pel camí correcte, un bon grapat de les dones i dels homes que esperaven el transport públic començaren a cridar.

Em gire. Semblava un cor de gòspel en plena actuació, els braços en alt, les cames inquietes i les cares tan expressives com si els haguera entrat un atac.

Vaig tardar a comprendre que els causants d'aquella reacció eren els mateixos passatgers que m'acompanyaven. Roig com una tomaca, seguint les indicacions del personal, vaig observar un porquet que s'havia escapolit del carro i corria pel carrer davant d'uns quants espontanis mudats (en aquell temps la gent es posava la millor roba per anar a la capital) i disposats a capturar-lo.

Estirar els ramals per a frenar el vehicle i alhora llançar-me a terra fou l'únic que se m'ocorregué. I així fou com em passaren

entre les cames dos porquets més que havien aprofitat el forat obert pel primer fugitiu i escapaven en direcció contrària, encaçats immediatament per altres voluntaris de la parada.

La situació em sobrepassava, però comptava amb la resolta solidaritat del públic que s'organitzava en patrulles.

Arribà l'autobús i fins i tot el conductor se sumà als escamots que recuperaven els evadits.

Ho aconseguiren.

Entre tots restablírem l'ordre, reparàrem el forat, i comptàrem i recomptàrem els viatgers. M'animaren a continuar i vaig reprendre el camí regraciant la gent que poc faltà perquè m'ovacionara: els havia proporcionat una distracció inesperada.

Mai de la vida he passat tanta vergonya.

Aquests i altres passatges supose que eren habituals en la vida d'estudiantets com jo nascuts en famílies de xicotets agricultors de l'Horta de València. En el meu cas sembla que els animals em fugen i és just el contrari, soc jo qui desitge marcar distàncies i ells em corresponen.

Els meus pares completaven els ingressos del camp, sempre insegurs, amb la cria de porcs, gallines i conills.

Però el iaio matern, i després el seu fill i el seu net, es dedicaven essencialment a la ramaderia i tenien porcs, bous, vaques, ovelles i cavalls. A més de l'habitual aviram, habitant de galliners un poc primitius: sobre el terra i amb alguna paret de tela metàl·lica.

La meua padrina, vinguda d'un poblet de Castelló, quan les ovelles parien i hi havia llet disponible em feia un formatget. Calfava la llet, entre trenta i quaranta graus o així, afegia el quall i quan la pasta estava a punt seia en la cadira de bova, el motle de fusta dins una cassola de les d'arròs al forn que sostenia entre les cames, i anava abocant grapats. Amb les mans fent coveta la pressionava a poc a poc, una i mil vegades, fins a deixar-la sense ni una gota del sèrum que queia en el recipient de fang i traspassava a un poal quan

n'hi havia massa. De vegades s'endormiscava i continuava d'esme, més lentament, però sense descans. El resultat, quan l'abocaves com un flam, era el cràter d'un volcà blanquíssim (la forma habitual del formatge que en diuen tronxon) amb una sanefa en relleu del que semblaven fulles d'olivera. No en tastaré mai un de tan bo.

Així que des de ben menut em vaig criar entre animals, tot i que ni sentia rebuig ni atracció per ells. Potser una miqueta de fascinació que els anys esborraren dràsticament.

Amb l'edat, el desinterés es convertí en una passiva solidaritat teòrica. L'explotació, el desdeny, la violència, la manipulació, l'esclavització... amb què tracta els éssers vius aquesta societat és un calc del que hem fet amb les persones que han nascut en el pobladíssim costat equivocat, amb una perversa inclinació envers els pobles indígenes. (El mateix Darwin, en el famós viatge amb el *Beagle*, plorà pel tracte que rebien els esclaus africans, pastat amb menyspreu, por als castics físics i amenaces de ser separats de les famílies; per no parlar dels indis de la Pampa, que literalment esborraven del mapa. Indis i negres, diríem ara, «eren tractats pitjor que si foren animals».)

Cas a part, que no gose qualificar, fora el de les anomenades *mascotes*.

L'home ha sigut, i és, l'amo, el centre de l'univers. L'home amb possibles, clar. Al Gènesi llegim:

«Déu digué: fem l'home a imatge nostra, semblant a nosaltres, i que sotmeta els peixos del mar, els ocells del cel, el bestiar, i tota la terra amb les bestioles que s'hi arrossegueu».

I redeu si li vam fer cas! Com deixar de banda la paraula *sot-metre*?

Utilitze ací el masculí deliberadament. La dona majoritàriament ha tingut un paper subaltern i, moltes vegades, vexatori, fins i tot en el tema que ara ens ocupa (sols heu de llegir qualsevol refranyer dedicat als animals, per exemple, i em donareu la raó).

Després de canviar d'opinió mil vegades al pas dels anys (sense assolir mai l'ideal somiat: una radical metamorfosi), he arribat a un vegetarianisme amable (facció, o fracció tant se val, no proselitista).

Continue mantenint una distància prudencial amb els animals que no m'ha impedit imaginar un món on els humans hem renunciat a traure profit de tot, a acumular sense trellat, valorem l'existència, ens mimem, gaudim de la igualtat, del *dolce far niente*, dels contactes entre nosaltres, del sol... i, clar, de fil en agulla, en aquest context fins al més humil conillet ens podria ensenyar una pila de coses. Imagineu, doncs, un ximpanzé o un bonobo!

Així que em pose a pensar sobre el tema i m'adone de la barbaritat de canals mitjançant els quals aquests fantàstics éssers han estat sempre presents en la meua vida. A més de la inevitable relació amb mosques i mosquits, amb els gats del carrer o amb les comptades ocasions que he vist cérvols, per exemple, els animals han vingut a mi a través de cançons, lectures, quadres, passejades, marques (de roba, de tabac), records, converses, pel·lícules, acudits gràfics, tatuatges, disfresses, esports, jocs, obres de teatre, vivències, paraules, viatges, còmics...

En una altra esfera deixarem que leviten les religions, tot i que la presència d'animalets hi és constant. La Bíblia, per exemple, parla sovint de pastors i de pescadors, d'ovelles i xais, de coloms, camells, ases... i els seus textos són plens d'imatges que els utilitzen. Altres creences adoren directament els animals, com ara l'hinduisme, que ret culte a déus com Ganesha (amb cap d'elefant) o Hanuman (amb forma de simi), o els respecten fins al límit, és el cas del jainisme. Passant per tantes i tantes normes, segons creences, sobre aliments prohibits d'origen animal (o permesos en certes ocasions), combinacions que cal evitar, pautes per als sacrificis (amb una curiosa inclinació envers exemplars i carnisers sense defectes físics), abstinències...

És sorprenent la prohibició de menjar carn com una forma de penitència!

El cas és que sense eixir de casa, picant d'ací d'allà, recordant, llegint i rellegint, de vegades inventant, he bastit el meu personal *Bestiari*, deixant-me portar, ara per una història viscuda, després per alguna informació exòtica, sempre per l'admiració que em provoquen.

Per descomptat que sé ben poc del tema; millor dit, res. I la meua sensibilitat per a l'observació la vaig perdre abans d'ensenyar-me a caminar (el meu fort és somiar despert, la veritat). Però en parlar-ne em sent créixer la devoció i m'encantaria escriure com un animal entre altres centenars de milers. Ni superior, ni inferior.

Sé que no ho he aconseguit; a més de les pròpies limitacions, la màscara d'*Homo sapiens* se m'ha convertit en la cara habitual; malgrat les meues fanfarronades, resulte tan refotudament previsible, moralista i antropocèntric!

ABELLA

A qui Déu no li dona fills,
el dimoni li dona nebots.

POPULAR

...i deixarem que les abelles
se'ns enduguin els pensaments
al rusc
per fer-ne mel...

Pau RIBA

Anem al gra. I corregiu-me si m'equivoque (que serà el més probable).

Les obreres i la reina d'un rusc d'abelles meleres són totes germanes.

Molt més germanes del que és habitual entre els éssers vius. De fet, són germaníssimes. I comparteixen entre elles més trets dels que trobarem entre la indiscutible monarca de l'eixam i la seua nombrosíssima descendència.

El setanta-cinc per cent de la genètica de la reina i les seues obreres és idèntic, enfront de l'escàs cinquanta per cent que trobareu entre els meus germans i jo mateix.

Aquesta situació és el resultat d'un embolic reproductiu que podem resumir en:

- a) La reina pon ous fertilitzats i ous que no ho estan.
- b) Els ous fertilitzats donaran lloc a obreres estèrils i els ous no fertilitzats a abellots fèrtils (és a dir, aquests no tenen pare... però sí iaio!).

- c) És per això que l'abellot posseeix la meitat de gens que la humil obrera i els transmet en un lot indivisible a la descendència (en lloc del cinquanta per cent com ocorre en el nostre cas).
- d) Així que totes les filles comparteixen l'herència paterna al complet més la part que els correspon per via materna. Són quasi germanes bessones!

Resultat d'aquesta tàctica reproductiva és que les obreres, en ocupar-se amb devoció de la reina i dels ous que pon a estall i frenèticament, en realitat s'asseguren també el futur del seu patrimoni genètic. Un sistema tan rebuscat havia de tindre un nom en consonància; qui sap si no us convé memoritzar-lo pensant en el futur: haplodiploide. I el podem trobar també entre formigues (exceptuant els tèrmits), vespes, escarabats, alguns insectes... Les vespes mateixes, emmagatzemen l'esperma de l'abellot i a l'hora de la posta decideixen si volen que siga mascle o femella. (Per cert, i sense fer al cas, les quatre o més cries de cada ventrada del sorollós armadillo –sempre marmolant– són o totes mascles o totes femelles i amb idèntic ADN. Així, com sona.)

En fi, al rusc hi viuen una situació de monarquia extrema: una única mare reproductora, l'anomenarem *reina*, i desenes de milers de fadrines estèrils, que podem batejar-les amb el nom d'*obreres*. Heus ací, per tant, una desigualtat crònica que bàsicament ha permés veure als visionaris de torn un model d'organització envejable i una integració, sense fissures ni exclusions, al teixit social.

Encara més, el professor Herbert T. Honey, que s'autodefineix com a «freudiana deliciosament anacrònic» [*sic*], veu en el llenguatge de les abelles obreres, la famosa dansa, una sublimació de l'instint de reproducció: excloses de qualsevol ritual d'aparellament, han desviat aquesta energia cap a la creació d'un sofisticat codi de

comunicació que els permet transmetre la ubicació exacta de les més interessants fonts d'avituallament.

De vegades, qui sap si amb mala intenció, hem silenciada la influència que han tingut aquests habitants de dolces colònies en la creació de l'imaginari popular de la tia fadrina, o tieta, germana de la mare, que consagrava la vida a nebodes i nebots, especialment si havia faltat la progenitora. Silenciosa i abnegada, substituïa l'absent entre les graneres, al safareig, a la cuina i... de vegades, després d'un matrimoni de conveniència i semiclandestí, al llit del vidu tot tement que a ulls de Déu i dels homes no serà exactament la digna successora que hom espera i que possiblement isca perdent en cas d'espontànies comparacions.

Una imatge que per sort ha sigut definitivament bandejada per les noves generacions, (allò de «quedar-se per a vestir sants» ja em sembla d'un primitivisme ignominiós).

El més xocant del cas és que aquesta obrera, o aquesta tieta, en realitat ni és estèril ni necessàriament ha de representar sempre un paper secundari. Serà prou que s'alimente bé, amb gelea reial si voleu, perquè esdevinga una reina amb els privilegis corresponents (incloent-hi la capacitat reproductora i/o el permís per exercir-la).

Arribats ací us jure que em quede completament trasbalsat, dubtant entre si és que no entenc res o és que les abelles i qualsevol estructura social complexa i duradora no es fonamenten sobre una base fràgil, sobre una certa truculència...